

OBEČNÁ LINGVISTIKA 2013+ (BAKALÁŘSKÉ STUDIUM)

STÁTNÍ ZÁVĚREČNÉ ZKOUŠKY

vydáno 3. listopadu 2015

Součásti SZK

(I) Obhajoba diplomové práce

- podle výběru studenta se koná na jednom, nebo na druhém oboru
-

(II) Státní zkouška

- **Gramatická a zvuková stavba jazyka (z hlediska synchronního i diachronního):** Všestranný rozbor jazykového materiálu (identifikace běžných gramatických kategorií ve fonetice, morfologii, syntaxi, sémantice a pragmatice, včetně základních principů diachronní analýzy).
Základní aspekty a konkrétní manifestace kognitivního a socio-pragmatického ukotvení jazyka: Kognitivně-funkční aspekty jazykové struktury (otázky kategorizace, abstrakce, základních mentálních operací, které jsou předpokladem normálního verbálního chování mluvčích; fungování jazyka ve společnosti).
-

Zkušební tematické okruhy (podrobněji)

Gramatická a zvuková stavba jazyka (z hlediska synchronního i diachronního)

Metodologie

- Srovnání různých způsobů výzkumu s ohledem na zkoumání stavby jazyka: introspekce a její omezení, dotazníky, experimentální metody (primárně psycholingvistické), terénní výzkum.
- Přístupy k lingvistickému výzkumu: indukce a dedukce; kvalitativní a kvantitativní výzkum. Využití statistiky pro kvantitativní studie (základní statistické testy; příklady použití).
- Využití jazykových korpusů pro gramatický výzkum; příklady.
- Návrh projektu gramatického výzkumu: náležitosti; druhy hypotéz; výzkumné otázky; interpretace dat (otázka signifikantnosti, reprezentativnosti a relevance).

Fonetika a fonologie

- Srovnání psané a mluvené varianty jazyka, zásady fonetické transkripce.
- Znělost. Stavba a činnost hlasivek, typy konsonantů podle VOT, znělost ve vztahu k napjatosti, znělost ve spektrogramu.
- Vokální artikulace. Klasifikace vokálů, artikulační orgány účastníci se produkce vokálů, vokální systémy jazyků světa, vokály ve spektrogramu.
- Konsonantická artikulace. Klasifikace konsonantů, artikulační orgány účastníci se produkce konsonantů, nepulmonické konsonanty, konsonanty ve spektrogramu.
- Procedura popisu fonologického systému jazyka. Foném vs. hláska, minimální pár, alofony kombinatorní a fakultativní, distinktivní rysy.
- Slabika, prozodické rysy. Segmentální složení slabiky; principy sylabifikace. Rytmus vs. přízvuk vs. tón vs. intonace.

Morfologie

- Slovo, lexém, slovní tvar, lexikální rodina; morfosyntaktické, fonologické, ortografické slovo; klitika, druhy klitik; kompozice, inkorporace, druhy kompozit.
- Morfém, morf, alomorfie, morfo(fo)nologie; morfologické operace: typy afixů; reduplikace, subtrakce, modifikace, konverze.
- Flexe vs. derivate: kritéria rozlišení; kontextová vs. inherentní flexe, transpoziční morfologie, evaluativní morfologie.
- Morfologická produktivita: aktuální vs. potenciální slova, omezení produktivity, blokování synonymie.
- Morfologická paradigmata; flexivní třídy; homonymie, synkretismus, neutralizace; defektivita, perifráze, antiperifráze, deponence, semideponence; supletivismus.
- Morfologická typologie; index synteze, polysynteze; index fúze, kumulace / separativnost, tzv. hypotéza aglutinace; lokus (H/D-marking).

Syntax

- Syntaktická segmentace (*parsing*) na menší složky: rozdíly závislostní a složkové syntaxe. Cíl syntaktického popisu a analýzy.
- Modifikace; její sémantické typy: subsektivní, intersektivní, umístění na škále (včetně příkladů).
- Sémantika rámců: valence a trojstupňový popis významu predikátů. Manipulace valencí (změny valence): pasivum, antipasivum, deagentizace, aplikativní změna, kauzativní změna... (včetně příkladů).
- Syntaktické vyjádření valenčních elementů; *instantiation patterns*: direct, definite null, indefinite null, free null, distant, double, co-instantiation patterns (včetně příkladů).
- Typy koordinačních vztahů; včetně jejich sémantických rysů, příp. anomálií.
- Syntaktická typologie: typologie gramatických vztahů z hlediska značení na argumentu, na slovese, podle slovosledu (nominativně-akuzativní, ergativně-absolutivní, intranzitivní rozštěpení, neutrální, tripartitní); slovosledná typologie (linearizace S, V, O).
- Aktuální členění: prvky informační struktury; příklady různých způsobů řazení; dvojí motivace pro pragmatické řazení.

Lexikální sémantika

- Typy znaku: ikon, index, symbol; semiotický trojúhelník; smysl, reference, denotace.
- Různé definice významu: ostensí, synonymií, kontextem, typickým příkladem, genus & differentia; rozdíl slovník vs. encyklopedie.
- Semasiologická komponentová analýza na sémantické primitivy (distinktivní rysy).
- Deixis: personální, prostorová, časová, textová.
- Homonymie, monosémie (otázka vágnosti), polysémie (otázka nejednoznačnosti).
- Paradigmatické vztahy: antonymie (skalární: polární, ekvipolentní, kombinovaná; komplementární; reverzní; konverzní; kontrárnost, kontradikce), synonymie, meronymie, hypo-/hyperonymie, taxonymie, sémantická pole.
- Syntagmatické vztahy: kolokace, idiomy, ustálená spojení; rámce, scénáře.
- Sémantická typologie: vyjadřování prostoru, barev; jazyková relativita.

Diachronní vývoj

- Hláskové změny: pravidelnost hláskové změny; hlavní druhy fonetického a fonologického vývoje; přirozené fonologické procesy.
- Rekonstrukce prajazyků; metodologie srovnávací rekonstrukce; komparativní a interní rekonstrukce; omezení rekonstrukce (např. slabost tzv. vzdálené rekonstrukce).
- Analogie (tj. obecně morfologická změna a její druhy) a reanalýza: hyperanalýza, hypoanalýza, exaptace, metanalýza, kryptanalýza, analogická extenze, analogická nivelizace, rekompozice, kontaminace, tzv. lidová etymologie, hyperkorekce atd.
- Gramatikalizace: parametry gramatikalizace, gramatikalizační stezky; lexikalizace; pragmatikalizace.
- Syntaktické změny: reorganizace syntaktické struktury. Sémantické změny: specializace, generalizace, degradace, ameliorace, metafora, metonymie.

Základní aspekty a konkrétní manifestace kognitivního a socio-pragmatického ukotvení jazyka

Jazyk a kognice

- Otázka kategorizace. Porovnání klasického a prototypového přístupu na příkladech.
- Sémantika: Teorie prototypů; konceptualizace, image schémata, metafora, metonymie.
- Syntax: Předpoklady konstrukční gramatiky o jazyce a jazykové struktuře. Rozlišování interních a externích vlastností konstrukcí; relevance obou hledisek, příklady a vysvětlení.
- Porovnání různých pojetí popisu jazyka: strukturně-funkční pojetí (jazyk jako systém znaků); biologicko-genetické pojetí (chomskyánské); psychologicko-kognitivně-funkční; evoluční (samoorganizace).
- Osvojování jazyka: Genetické vs. kognitivně-funkční pojetí. Osvojování zvukové a gramatické stavby; osvojování významu (mentální lexikon). Fáze vývoje.
- Jazykové poruchy: Typy afázie (z hlediska narušení jazyka). Jazyk a mozek: mozková centra, lateralizace.

Sociolingvistika

- Jazykový systém a mluvčí jazyka jako různá východiska sociolingvistické teorie.
- Labovovy výzkumy v obchodních domech v New Yorku – variační sociolingvistika.
- Gumperzovy výzkumy jazyka a sociální identity – interakční sociolingvistika.
- Teorie sociálních sítí v sociolingvistickém výzkumu.
- Vztah jazykových a sociálních jevů, závislé proměnné a nezávislé proměnné v sociolingvistickém výzkumu; jsou jazyk a jeho užívání pouhým *odrazem* společnosti?
- Jaké jazykové jevy jsou předmětem sociolingvistického výzkumu (pojem „jazyková proměnná“ a její typy).
- Problém relevantnosti sociálních struktur v sociolingvistickém výzkumu (statická versus dynamická perspektiva).
- Jaké sociální jevy jsou relevantní v sociolingvistickém výzkumu (demografické kategorie, kontext, sociální distance, moc, nerovnost, solidárnost...).
- Jak zorganizovat sociolingvistický výzkum. Návrh projektu a jeho náležitosti.
- Sociolingvistika v ČR.
- Slang, argot – výzkum lexikální variace v ČR.
- Jazykové plánování, jazyková politika, jazykový management.
- Přístupy k sociolingvistickému výzkumu: indukce a dedukce; kvalitativní a kvantitativní výzkum.
- Terénní výzkum ve vztahu k sociolingvistice. Základní principy etiky v (socio)lingvistickém výzkumu.

Pragmatika

- Vztah textu a kontextu, různé pojetí kontextu, pojem pragmatiky.
- Komunikační/konverzační maximy (H. P. Grice).
- Mluvní akty (J. Austin).
- Mluvní akty (J. Searle).
- Jazykové indikátory mluvních aktů.
- „Problém“ nepřímých mluvních aktů.
- Praxeologické pojetí pragmatiky, stavba a utváření rozhovoru.
- Základy přepisu mluveného textu a jeho analýzy v souladu s přístupem etnometodologické konverzační analýzy.
- Teorie zdvořilosti (P. Brownová / S. Levinson).
- Co jsou indexické výrazy (H. Garfinkel)
- Sociální deixe a zdvořilost.

Jazyková diverzita

- Jazyková situace: počet jazyků ve světě, míra jazykové diferenciace atd. Práce s referenčními gramatikami.
- Terénní výzkum ve vztahu k jazykové dokumentaci. Základní principy etiky v lingvistickém výzkumu.
- Genealogická afiliace a variabilita jazyků v jednotlivých makroareálech. „Fylické“ hypotézy. Hlavní modely vztahů mezi jazyky: stromový; vlnový.